

Latinská literární hádanka v raném středověku

Historie literární hádanky

- Rigvéda, Atharvavéda
- Anthologia Palatina, Bibliothéké
- Symphosius
 - 2. - 6. stol. n. l.
 - jméno snad pouhý pseudonym
 - *Aenigmata Symphosii* (AS)
 - „Hádanky na hostině“?
 - první sbírka pouze z hádanek
 - 100 hexametrických trojverší

375
S eruo domum domino sed rursus seior ab ipso.
Longa feror uelox formosae filia siluae. **NAVIS**
I nouerit pariter. comitum sti pante caterua.
C urro uias multas uestigia nulla relinuens.
Mira tibi referam nostrae primordia uitae. **PULLI**
N ondum natus eram nec eram matris in aluo.
I am posito pastu natum me nemo uidebat.
Non possum nasci si non occidero matrem. **VIPERA**
O cidi matrem. sed me manet exitus idem.
I d mea mors patitur quod tam mea fecit origo.
Littera me pauit nec quid sit littera noui. **TINEA**
I n libris uixi nec sum studiosior inde.
E xedi musas nec adhuc tamen ipsa profeci.
Pallas me docuit texendi nosse laborem. **ARANEAE**
N ectae radiis poscunt nec lucida tecta.
N ulla mihi manus est pedibus tamen omnia fiunt.
Tarda gradulento specioso praedita dorso. **TESTUDO**
D octa quidem studio sed duro praedita fato.
U ua nihil dixi quaesit modo moesta canto.
Parua mihi domus est sed ianua semper aperta. **MVS**
E xiguo sumptu fustua uiuosa gina.
Q uod mihi nomen inest romae quoque consul habebat.
Vita mihi mors est morior si cepero nasci. **PHENIX**
S ed prius est fatum loca quam lucis origo.

St. Gallen,
Stiftsbibliothek,
Cod. Sang. 196

Historie literární hádanky

- *Aenigmata hexasticha*
 - *Aenigmata in Dei nomine Tulii*
 - 7. stol.
 - klášter Bobbio
 - 63 šestiverší
- *Aenigmata Anglica*
 - *Aenigmata Laureshamensia*
 - dochována v jediném rukopise
 - 12 hádanek
- *Versus cuiusdam Scoti de alphabeto*
 - *Versus de nominibus litterarum*
 - 23 trojverší o písmenech
 - náměty z mytologie, teologie, historie atd.

Aldhelm z Malmesbury

- narozen cca 639 jako Ealdhelm
- spřízněn s panovnickými rody z Wessexu a Severní Umbrie
- studia
 - u irského mnicha Maldubha
 - škola v Canterbury (kolem r. 670)
- 674 jmenován opatem v Malmesbury
- od r. 706 biskup v Sherborne
- † 25. 5. 709

Aldhelm z Malmesbury

- *Aenigmata Aldhelmi*
 - doplněk k metrické učebnici *De metris ac pedum regulis*
 - praktická ukázka variability hexametru
 - 100 hádanek po vzoru Symphosiovy sbírky
 - rozsah od 4 do 14 veršů
 - závěrečná hádanka *De creatura* je polystichon - 83 veršů

Tatuinus

- z království Mercie
- „sacris litteris bene instructus“ (Hist. ecc. V, 23)
- mnich a kněz v klášteře Briudun, hrabství Leicestershire
- 10. června 731 biskup v Canterbury
- † 30. července 734
- dnes jeden z britských světců
- *Aenigmata Tatuini*
 - 40 hádanek, převážně hexastichy a tetrastichy
 - zpočátku náboženské, ke konci světské motivy

Eusebius

- snad opat z dvojkláštera Wearmouth a Jarrow
- narozen r. 680 pod jménem Hwaetbercht
- od mládí řeholníkem v Severní Umbrii
- od papeže Sergia I. dostal jméno Eusebius („zbožný“)
- 7. června 716 zvolen spolubratry opatem
- † kol. r. 747
- *Aenigmata Eusebii*
 - dochována vždy společně s hádankami Tatuinovými
 - 60 hádanek, v závěru sbírky hojnost zoologických témat
 - doplněk k Tatuinově sbírce?

Bonifatius

- narozen začátkem 70. let 7. stol.
- oblát kláštera v Exeteru, pak mnichem v Nurslingu
- r. 716 první cesta k Frísům, na zimu návrat zpět
- r. 717 zvolen opatem
- r. 719 získal povolení k misii => apoštol Německa
- dal zbudovat mnoho kostelů a klášterů (r. 744 Fulda)
- r. 731 arcibiskup Gallie (v péči i Řezno, Freising, Pasov, Salcburk)
- r. 745 arcibiskup mohučský
- † 5. června 754

Bonifatius

- *De virtutibus et vitiis*
 - 20 hádanek zpracovávajících tematiku ctností a neřestí
 - neobvyklá délka hádanek
 - nejkratší – 9 hexametrů - *De spe*
 - nejdelší – 67 hexametrů – *De cupiditate*

Porovnání rozsahu sbírek

název sbírky	počet hádanek
Aenigmata Symphosii	100
Aenigmata Aldhelmi	100
Aenigmata Tullii	63
Aenigmata Eusebii	60
Aenigmata Tatuini	40
Aenigmata Bonifatii (De uirtutibus et uitiis)	20

Kryptogramy

- Aldhelmus:
 - Aldhelmus cecinit millenis versibus odas
 - předmluva ke sbírce hádanek
- Tatuinus
 - Sub deno quater haec diverse enigmata torquens
stamine metrorum exstructo conserta retexit
 - akroteleustich napříč celou sbírkou

Ἡάδανκα thébské Sfingy

τί ἐστίν ὁ μίαν ἔχον φωνήν τετράπουν καὶ δίπουν καὶ τρίπουν γίνεται.

(*Apollod. 3.5.8.*)

Co je to? Má to jeden hlas a tu čtyři, tu dvě, tu tři nohy.

Symphosius

Longa **feror** uelox formosae filia siluae.
Innumeris pariter comitum stipata cateruis
Curro uias multas, uestigia nulla relinquens.

(AS XIII)

Navis

Symphosius

Caeca mihi facies, atris obscura tenebris;
nox est ipse dies nec sol mihi cernitur ullus;
malo tegi terra: sic me quoque nemo videbit.

(AS XXI)

Talpa

Symphosius

Plena domus spinis, parvi sed corporis hospes;
incolumi dorso telis confixus acutis;
sustinet armatas segetes habitator inermis.

(AS XXIX)

Ericius

Symphosius

Est nova nostrarum cunctis captura ferarum:
ut si quid capias, et tu tibi ferre recuses,
et, quod non capias, tecum tamen ipse reportes.

(AS XXX)

Pediculi

Aldhelm

Cernere me nulli possunt nec prendere palmis;
argutum vocis crepitum cito pando per orbem.
Viribus horrisonis valeo confringere quercus;
nam superos ego pulso polos et rura peragro.

(AA II)

Ventus

Aldhelm

Nos geminas olim genuit natura sorores,
quas iugiter rectae legis censura gubernat;
temnere personas et ius servare solemus.

Felix in terra fieret mortalibus aevum,
iustitiae normam si servent more sororum.

(AA XXIII)

váhy

Aldhelm

Sum mihi dissimilis vultu membrisque biformis,
cornibus armatus, horrendum cetera fingunt
membra virum; fama clarus per Gnossia rura,
spurius incerto Creta genitore creatus;
ex hominis pecudisque simul cognomine dicor.

(AA XXVIII)

Minotaurus

Tatuinus

Quadripedis pulchri quamvis constat mihi forma,
sponte tamen nullus me usquam lustrare videbit.
Bis binis certe per quadrum cornibus armor;
quosque meis dapibus dignos satiare solesco;
indignis potumque cibumque referre negabo.
Ex alta clarum merui re nomen habere.

(AT VIII)

Altare

Tatuinus

Versicolor cernor nunc, nunc mihi forma nitescit;
lege fui quondam cunctis iam larbula servis,
sed modo me gaudens orbis veneratur et ornat.
Quique meum gustat fructum iam sanus habetur,
nam mihi concessum est insanis ferre salutem;
propterea sapiens optat me in fronte tenere.

(AT IX)

CruX

Eusebius

Haec mea materiae substantia bina creata est:
sed gravis una videtur quae tamen ipsa peribit,
cuius et ipse fugax defectum gessit helidrus;
tenuior est alia et quae semper fine carebit.

(AE IV)

Homo

Eusebius

Per me mors acquiritur et bona vita tenetur;
me multi fugiunt, multique frequenter adorant;
sumque timenda malis, non sum tamen horrida iustis;
dampnavique virum, sic multos carcere solvi.

(AE XVII)

CruX

Eusebius

India litoribus propriis me gignit amoenum;
collum nam torques ruber emicat; ala colore
tam viridi decorata est; et mea latior instat
lingua loquax reliquis avibus; hinc verba sonabo,
nomina et humanae reddam de more loquelae;
nam natura mihi “ave!” est vel iam dicere “chaire”:
cetera per studiam depromam nomina rerum.

(*AE LIX*)

Psittacus

Bonifatius

Impia gignendo sum filia demonis atri:
non sum satoris superi moderamine creta;
viribus atque meis mors introivit in orbem,
in paradisi hortos quondam dum vipera repsit.
Dum fratrum aspiciam sanctorum facta tabesco:
infelix fatum tanta me fraude fefellit,
ac bona sic propria frendendo perdo dolose.
Atque ego virtutum vastatrix impia dicor;
ignea si pariter sum nec matryria prosunt,
tartareum macerans et torquens corde venenum.

(De vit. XVIII)

De invidia

Beda

Littera queque culum facit ut videat velut oclus?

O

Beda

Perversus bonus est, brevitatis si caput absit.

Onus

Beda

Quid capite et cauda sicca meat in mare natans?

Navis

Alcuin

Causa necis fueram, tamen et nil nuncupor esse;
ordine quisque legat recto me, comedet et me;
me super ille equitet, transverso qui legat ore.

Malum

Alcuin

Sex mihi litterulae sunt et praeclara potestas;
disrumpis nomen medio de tramite totum,
pars colet una deum, hominem pars altera signat;
littera tollatur faciet mox quarta venenum.

Virtus

Alcuin

Si mea dona tibi cupias, nimbose viator,
da prior ecce tua, sic tibi prende mea.
Est mihi venter edax, calido qui pascitur igne;
vertice sub quadro fumidus exit odor.
Ad me mox hospes gelido fugit imbri Decembri,
a me qui Augusto florida in arva fugit.

Fornax

Explicitní naznačení řešení

Dudum compositis ego nomen gesto figuris :

Vt leo, sic formica uocor sermone pelasgo

Tropica nominibus signans praesagia duplis,

Cum rostris auium nequeam resistere rostro.

Scrutetur sapiens, gemino cur nomine fungar !

(AA XVIII)

λέων + μύρμηξ = **Myrmicoleon**

